

SHARI J. RYAN

Knihkupkyně
z Dachau

**KNIHKUPKYŇ
Z DACHAU**

© Shari J. Ryan, 2021

First published in Great Britain in 2021 by Storyfire Ltd. trading as Bookouture

Všechna práva vyhrazena.

*Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu nakladatele.*

Translation © David Jeřábek, 2023

Cover © Martin Kopecký, 2023

© DOBROVSKÝ s.r.o., 2023

ISBN 978-80-277-3271-5 (pdf)

SHARI J. RYAN
**KNIHKUPKYNĚ
Z DACHAU**

přeložil David Jeřábek

*Všem těm, kteří si vytrpěli agonii ztracení.
Vaše síla je naše budoucnost.*

PROLOG

MATILDA, 1943

Země není placatá. Teď už to vím. Nechápu, jak si někdo mohl myslet, že svět může být něco jiného než změť kopců, hor, luk a údolí, která nám brání spatřit toho až příliš mnoho najednou. Ploty, věže a zdi vybudované člověkem zastiňují krajinu, jež se pod nimi rozkládá, a skrývají pravdu, kterou si většina lidí nedokáže představit. Jenže já tu pravdu znám, a tak si vždy představuji jen to nejhorší.

Sem, na nejvýše položený bod města, jsem vyšplhala už mnohokrát. Je to známé místo, od nepaměti slouží jako vyhlídka. Většina návštěvníků sem přichází, aby část té dechberoucí scenérie zachytila na malířském plátně nebo na políčku filmu. Taková krása všude kolem je dnes vzácné zboží, neboť naše země se stala středobodem války, která se zdá být nekonečná.

Nikde jinde na světě nemůže člověk spočinout před opuštěným hradním palácem z jedenáctého století ukrytým v malebné zeleni a zároveň sledovat, jak se popílek z lidských ostatků vznáší k plačící obloze.

Modlím se, aby to nebyl on. Mé modlitby jsou každý den vroucnější než ten předchozí. Nemáme vědět, z čeho ten kouř pochází, ani bychom neměli přemýšlet nad tím, odkud se bere ten odporný puch, jenž jako dusivá deka pokrývá celé město.

Samozřejmě, pokud člověk ten zápach nerozpozná, ničemu se nediví, nemá-li za těmi zdmi nikoho blízkého. Kéž bych dokázala zapomenout na slova popisující zvěrstva, k nimž jen kousek odtud dochází.

Nevědomost sice není zločin, ale dnes je dočasným požehláním.

KAPITOLA PRVNÍ

GRACE

2018

Naše vzájemná podoba nezapřela, že jsme matka a dcera. Jako kdybychom jedna druhé z oka vypadly. Stejně prosluněně modré, hluboko posazené oči, i když já vždycky měla pocit, že ty její jsou zářivější než moje. Možná to bylo tím, jak jsem ji vnímala. I vlasy jsme si upravovaly stejně. Obě jsme je rády nosily dlouhé a rozpuštěné, protože naše stejné, popelavě světlé a husté vlasy se od přírody krásně vlnily. Myslím, že právě *tohle* pro ni bylo nejtěžší – položit svoji chloubu na nejistý oltář vědy a medicíny. Od její smrti jsem již nedokázala nechat si narůst tak dlouhé vlasy. Mám pocit viny, takže si je teď nechávám růst jen po ramena. Narovnáám fotografii pověšenou na háčku nad svým stolem a pošlu mamince němý, láskyplný pozdrav.

„Tak za deset minut v Lucky Brew?“ zavolá přes řadu kójí kolega Brian, který sedí vedle. Z naší kanceláře je nejhlasitější a vždycky první, kdo začne plánovat věci na večer.

V proskleném otevřeném prostoru, kde se po většinu dní cítím uvězněná, se odrážejí odpovědi jako „budu tam“, doprovázené bujarým pískáním a bučením.

Očima sklouznu na výkres a uvolním napjatá ramena. Čas rozloučit se s dalším svým uměleckým dílem. Ve chvíli, kdy

dokončím výkres pro klienta, se mi pokaždé zdá, jako bych srolovala část své mysli a šoupla ji do bezedného tubusu. Před vysokou jsem si kariéru architektky představovala trochu jinak. Myslela jsem si, že budu pracovat přímo s klienty a odhalovat jim celé hodiny nápadů a plánů přenesené na papír. Namísto toho odevzdávám tubusy a zůstávám tichým prostředníkem, jako bych byla jen stroj, který vytváří produkt. Domnívám se, že není nic špatného na tom, chtít něco víc, zvlášť poté, co jsem do téhle firmy investovala přes deset let svého života, ale takhle se věci zkrátka mají.

„Grace, půjdeš taky konečně jednou s námi?“ zeptá se Brian a rukou přitom plácne do kovového zábradlí, které k sobě spojuje příčky kójí. Ptá se jen tak ze slušnosti, aby nemusel mít špatné svědomí.

Lucky Brew je bar pro vysokoškoláky, kde to páchne zvětřalým pivem, špinavými toaletami a odpadky. Z nějakého důvodu ho každý chlap z téhle firmy pokládá za svůj druhý domov.

Zavřu víčko posledního tubusu a spolu s dalšími dvěma ho položím na hromádku na mém stole. Přinutím se ke zdvořilostnímu úsměvu. „Dík za nabídku, ale večer mám spoustu práce.“

Brian se zasměje a obrátí oči v sloup. Kolegové dobře vědí, že na večer nic nemám, ale že bych si raději nechala vrtat zub, než abych s nimi trávila víc času, než každý den musím. Posbírám tři tubusy s výkresy a odnesu je do Paulovy kanceláře. Je to ta, která má přes štítek s jeho jménem přelepenou cedulku „Šéf roku“. Odkasu si a zaťukám na vypouklé sklo. „Máš chvíli?“ zeptám se.

Paul se otočí i se židlí, zakloní hlavu a složí za ni ruce. V ulíznutých tmavých vlasech se odráží světlo ze stropní zářivky a jeho úsměv odhaluje víc zubů, než je nutné. „Pro tebe, Grace, mám všechen čas na světě.“

Otočím se a zavřu dveře kanceláře, abychom měli soukromí, které se tu zdá být něčím nedosažitelným. „Chtěla jsem si promluvit o tom volném místě architekta s praxí.“ Popojdu ke stolu a posadím se na koženou židli s rovným opěradlem. „Paul, u firmy jsem už dvanáct let a oba víme, že na tu pozici mám dostatek schopností i zkušeností.“

Paul přesune ruce na stůl, těsně je sepne a tón jeho hlasu přejde z přátelského do formálně pracovního. „Vím o tom, že jsi na tu pozici podala přihlášku,“ řekne.

„Ano, ale chtěla jsem k tomu taky něco slyšet od tebe.“

„Jo,“ odpoví a přitom se zprudka nadechne nosem. Je nanejvýš o rok či dva starší než já a tuhle firmu vede, což by mělo vyjadřovat jeho odbornost. Oba jsme vystudovali architekturu a já od té doby dělám v oboru. Moc se od sebe nelišíme, krom toho, že ráno obvykle přicházím dřív než on a odcházím odtud poslední, což rozhodně není tím, že bych nepracovala stejně efektivně. „Podívej, Grace, nechci, aby sis na to místo dělala velké naděje. Má o něj zájem spousta skvělých uchazečů a bude to hodně těžké rozhodování.“

„Uchazeči zevnitř firmy?“ zajímá mě.

„Ne, ale víš, že musím ke každému přistupovat rovnocenně.“

Místo odpovědi bych se nejradši rozesmála, protože si nejsem jistá, jestli chápe význam slova rovnost. Nedostatek rozmanitosti a skutečnost, že jsem tady jediná architekta, o něm nic lichotivého nevypovídá. „Aha.“

„Ale nevzdávej se. Prostě ti toho teď víc nemůžu říct.“

„Jasně, samozřejmě, Paule.“ Postavím se před židli a položím mu na stůl tubus s výkresy. „Užij si večer.“

„Grace, jsi v pořádku?“ Jeho výraz se neliší od toho, se kterým mi vysvětloval, že bych si neměla dělat velké naděje, ale ani to úplně nevzdávat.

„Nikdy mi nebylo líp,“ odpovím a vyjdu z kanceláře.

Až když jsem venku z budovy a nastoupím na metro, začne se ve mně vařit vztek. Na povýšení nejspíš můžu zapomenout, dokud jsou mými konkurenty kolegové, s nimiž Paul každý večer chodí na pivo. Měla jsem trpělivost a opravdu jsem makala, ale povětšinou mám pocit, že jsem jak na kolotoči, v závodě bez cíle.

Po práci bych se mohla rozhlédnout jinde. V Bostonu sídlí spousta architektonických firem. Všechn čas a energie, které jsem věnovala Carmello Desings, mi teď připadají k ničemu.

Zamyšleně projdu vchodem činžovního domu v Beacon Hills, kde bydlím, a otevřu schránku. Tu hromadu účtů, která mě tam nejspíš čeká, bych ráda ignorovala, ale objednala jsem si nový nabíjecí kabel k telefonu a ten nutně potřebuju. Dneska by měl dorazit.

Schránka je plná, a tak vytáhnu úplně všechno a sbalím to do náručí. Chvilí se tu změř snažím urovnat, ale pak mou pozornost upoutá velká, těžká obálka, očividně zaslaná z advokátní kanceláře.

Žaludek se mi stáhne, vyběhnu tři patra ke své garsonce a nemotorně odemykám dveře. Všechnu poštu hodím na kulatý skleněný kuchyňský stůl, roztrhnu hořčičně žlutou obálku a vytáhnu z ní všechno najednou.

Za oknem se mihne policejní auto se zapnutou sirénou a můj domácí asistenční systém hlásí, že mám balíček, ale když si podruhé čtu první řádky toho dopisu, na ničem jiném už nezáleží.

*Vážená slečno Laurentová,
doufáme, že Vás tento dopis zastihne. Advokátní kancelář
Straus&Straus byla pověřena úkolem vyřídit pozůstalost
ze závěti Matildy Ellmanové, již jste ustanovena dědičkou.
Ověřili jsme, že jste biologickou vnučkou paní Ellmanové,
a tedy příbuznou, která má na dědictví nárok.*

Dědictví si můžete převzít několika způsoby, a protože máte trvalé bydliště ve Spojených státech, rádi bychom to uskutečnili virtuálně. Kontaktujte nás, prosím, co nejdříve, abychom mohli projednat, jak v této záležitosti dále postupovat.

S pozdravem

Brigitte Cora, advokátka

Konrad-Adenauer-Straße 1080A

85221 Dachau, Německo

+49 8131 300020

Dosednu na gauč a jsem vděčná, že jsem před ním zrovna stála, protože mě zachránil před pádem na zem.

Matilda Ellmanová – to jméno jsem nikdy neslyšela. Moje matka strávila pátráním po svých biologických rodičích celý život, opakovaně však slýchala, že její snaha o nalezení předků je prakticky marná, jelikož do Spojených států dorazila jako osiřelá imigrantka z Evropy. Když ji sem poslali, nepřidělili jí dokonce ani jméno, nějaké nakonec dostala až cestou. Vědomí, že nikdy nenajde odpovědi na otázky o své rodině – o rodičích, o tom, odkud pochází – pro ni na sklonku života, po diagnostikování její nemoci, bylo ze všeho nejtěžší. Dělať jsem první poslední, abych jí pomohla, ale protože ani nebylo kde začít, ten úkol se jevil nesplnitelný. A teď zničehonic přišel tenhle dopis. Klidně se může jednat o nějaký podvod. Vlastně bych se skoro vsadila, že to bude nějaká levota.

Rozložím ostatní papíry z té hromádky a najdu mezi nimi černobílou mapku města Dachau, s adresou napsanou nahoře a s vizitkou advokátní kanceláře uchycenou sponkou po straně. Poslední věc z obálky je svázaná zpráva plná ofocených dokumentů a rukou psaných stránek. Všechno je evidentně německy a já nerozumím ani slovu.

Je to podvrh. Musím tomu věřit, i kdyby jen v zájmu zachování přičetnosti.

Sáhnu do kapsy kabátu, vytáhnu telefon a se záupněním hledám v seznamu tátovo číslo. Naposledy jsme spolu mluvili před nějakými čtyřmi měsíci. Asi by mě mělo překvapovat, že to není ještě déle – s jeho novou rodinou mu patrně nezbývá moc času, aby si vzpomněl na svoji prvorozenou dceru. Naučila jsem se příliš od něj nečekat, zatímco jsem od útlého věku až do doby asi rok předtím, než mámě našli rakovinu, sledovala, jak se jejich manželství rozpadá.

Zvedne to hned po prvním zazvonění. „Grace, to jsi ty?“ Při té otázce mě napadne, jestli mě vážně nemá uloženou v kontaktech, nebo jestli je to jen sarkasmus.

„Ano, tati, jsem to já. Volám, protože se chci zeptat na něco, o čem bys mohl vědět,“ odpovím, i když o tom silně pochybuju, protože jsem to byla já, kdo mámě celé ty roky asistoval, zatímco se snažila nalézt nějakou stopu po příbuzných. Podle toho, kolikrát se pokoušela ty informace získat, musí být vzorky její DNA v každé genetické laboratoři v téhle zemi. Žádná shoda se nikdy nenašla.

„Je všechno v pořádku? Zníš rozrušeně.“ Překvapuje mě, že si pamatuje, jak vyjadřuji obavy, ale teď nemám náladu na maličerné dohady.

„Dostala jsem divný dopis od advokátní kanceláře z Dachau v Německu, kde se tvrdí, že jsem dědička nějaké nemovitosti, kterou po sobě zanechala...“ Pohledem sklouznu zpátky na dopis, jenž se mi chvěje na poskakujících nohou. „Matilda Ellmanová. Někdo zřejmě zjistil, že jsem její biologická vnučka.“

„Matilda Ellmanová,“ odpoví táta, jako by v duchu listoval kartotékou jmen. „Nikdy jsem o ní neslyšel. Říkalas Dachau?“

„Tam je ta advokátní kancelář a druhá adresa na mapce je taky v Dachau. Tam nejspíš bude ta nemovitost.“

Dlouze vzdychne. „Páni, Grace! Nevím, co na to říct, zlato. Měla by sis o tom něco zjistit, zavolat do té advokátní kanceláře a požádat o víc informací. Nějak nevím, co bych ti ještě poradil.“

„Jasně, v pohodě. Dám vědět, jak to probíhá. Doufám, že jste všichni v pořádku. Ozvu se.“

„Grace,“ řekne, než stačím hovor ukončit, „nechceš se někdy stavít na večeri?“

Ale ano, jistě. Žádné datum ani čas už nezmíní, a pokud to udělám já, on se v daný termín neukáže. „Jasně, tati. Zavolej, až budeš mít čas.“

„Určitě, zlato. Dobrou noc a nedělej si s tím těžkou hlavu. Tvoje matka z takových věcí onemocněla.“

Tváře se mi rozhoří frustrací a zavěším, než řeknu něco, čeho bych mohla litovat.

Papíry odnesu k pracovnímu stolu, kde mám počítač, a zapnu monitor. Zatímco čekám, než naskočí vyhledávač, znovu se probírám obsahem obálky a vytáhnu jednu z ofocených zpráv. Je z národní databáze DNA a všechny ty informace vypadají jako nesmysly, když se snažím pobrat je všechny najednou.

Zavřu oči, zhluboka se nadechnu a snažím se znovu soustředit na první část té stránky s názvem *Mateřská haploskupina*. Pod ním je jakýsi seznam včetně jmen mé matky a Matildy Ellmanové. Kromě matky patří všechna ostatní jména lidem z Bavorska. Otočím se k počítači a do vyhledávače zadám Matildu Ellmanovou, Dachau a Německo. Zatímco projíždím tou spoustou odkazů, které se objeví, rozšíří se mi oči. Jméno Matildy Ellmanové tam sice není, ale nelze si nevšimnout informace, že Dachau byl vůbec první koncentrační tábor zřízený v nacistickém Německu. Ve městě se nachází nemovitost, kterou jsem podle všeho právě zdělila.

Než kliknu na jeden z těch odkazů, představuji si to nejhorší, ovšem na to, co se na obrazovce objeví, mě žádné představy

nemohly připravit. Na mysli mi okamžitě vytane otázka, jestli na tak strašném místě stále žijí lidé, ale odpověď na sebe nenechá dlouho čekat. Lidé tam žili vždycky a žijí tam dosud, ačkoliv za vlády nacistů přes třicet tisíc lidských bytostí na těch pár čtverečních kilometrech zemřelo.

KAPITOLA DRUHÁ

MATILDA
DUBEN 1940

Ten den bylo tepleji než obvykle a obloha měla neobvyklý odstín modré, jako by byla přesným odrazem oceánu. Kam oko dohlédlo, nikde ani mráček. Tráva nám sahala nad pas a divoké květiny kvetly, jako kdyby je k tomu vyzvalo samo slunce. Vítr zpíval písničku, jakousi ukolébavku, kterou jsme nikdy předtím nezaslechli. Vzduch voněl jako čerstvě pověšené prádlo na šňůře, svěží vánek nás lechtal na tvářích a nám připadalo, že tou modravou substancí běžíme.

„Víc jsem toho zatím nenapsal,“ řekne Hans. Zvedne se ze svého místa vedle mě – ve stínu pod osamocenou břízou uprostřed tichého pole plného lučního kvítí. Zavrtí hlavou, aby zahnal myšlenky, které se mu tam honí, a zastrčí papír do kapsy.

Usměju se na něj a vím, že každé z těch slov musel během pár hodin změnit nejmíň stokrát. Jeho snem je napsat knihu, ale každému jednotlivému slovu přikládá stejný význam a někdy se nedokáže pohnout dál, dokud není spokojený. „To je na jeden den docela dost,“ řeknu mu.

„Matildo, víš, že lžeš stejně špatně, jako tancuješ?“

Před tou pravdou se schovat nedokážu, a tak se zasměju.

„Asi bych se mohla víc snažit,“ nadzvednu obočí.

Na tvářích mu září pihy od sluníčka a já se znovu zasměju, když ty tečky prstem spojuju. „To je asi tak stejně pravděpodobné, jako že vyrostu z těchhle pitomých fleků,“ zakaboní se.

„Proč chceš, aby zmizely? Napadlo tě vůbec někdy, že sis třeba každou z nich vysloužil dobrým skutkem? V takovém případě by ses za ně tolik nestyděl, viď?“ Ta otázka ho přiměla pohlédnout stranou. Do rozpaků upadne tak snadno, že je těžké trochu ho neškádlit. „Kromě toho, kdo může říct, že má na ruce šťastnou hvězdu z pih?“ zazubím se, protože vím, že s tím bude muset souhlasit.

Pohlédne na ruku a zatne ji v pěst, aby zvýraznil tečky na kloubu, a pak zavrtí hlavou. „To mám fakt štěstí. Ne každý dostal do vínku dlouhé zlaté vlasy, které se třpytí na slunci, nebo velké, safírově zelené oči jako panenka. Ty jsi bezchybná a já mám nedostatky, takhle prosté to je. A když o tom tak mluvíme, jestli tě brzy nedovedu domů, budu se muset vypořádat se spoustou dalších z mých nedostatků,“ řekne. Z nás dvou je on ten zodpovědný. Já jsem jako vítr – nepředvídatelná a svobodná ve všem, co dělám. Hans se podobá spíš slunci, které má jeden úkol a na nic jiného se neohlíží. Vychází v určitý čas a stejně tak i zapadá – předvídatelné a spolehlivé. I já bych mohla být zodpovědná, ale jaký má smysl dospět rychleji, než musíme?

„Dobrá, ale abys věděl, nejsem bezchybná. Zdaleka ne.“

„Pro mě jsi dokonalá,“ spočine na mně dlouhým pohledem. „Tváře ti sice zčervenají rychleji než jiným děvčatům, to nejde přehlédnout, ale mně se to líbí.“ To, že se mi tváře rozpálí do ruda pokaždé, když jsme sami, jej podle všeho vzrušuje, jenže poslední dobou spolu trávíme méně času a mně je smutno při pomýšlení, že pravidla, podle kterých žijeme, se mohou jediné zpřísnit.

V sedmnácti bychom měli mít možnost žít bez starostí. Lidem není dopřán dostatek času na to, aby mohli žít bez obav

z následků. Dokud nejsme dost velcí na to, abychom rozeznali dobré od zlého, moc nám toho dělat nedovolí, a jakmile ano, dospělost už číhá za rohem. A od té chvíle až do okamžiku, kdy staneme u nebeské brány, nás neustále tíží nějaká starost nebo úkol. „Každý den by měl být takový, jako je ten dnešní.“

„To by měl,“ odpoví Hans a jako první jde vysokou trávou, „ale pak bychom žili ve fantastickém snu, ne v opravdovém životě.“

„Nesouhlasím,“ protáhnu zpěvně s povzdechem.

„V tom případě bys asi zítra měla vynechat školu a počkat, co se stane pak, co?“

„Hansi, stává se z tebe starý chlap,“ popíchnu ho.

Zastaví se u rozvrzané staré branky. Její účel je zahalen tajemstvím, neboť od ní nevybíhá žádná ohrada nebo plot – je to jen samotná branka otevírající se do louky. Ale i tak je správné, abychom jí prošli. Hans mi ji jako obvykle podrží otevřenou a ukloní se, jako kdybych byla z královské rodiny. „Fräulein,“ zažertuje.

Naše hra končí, když dřevěná fošna s klapnutím dopadne na propadlé sloupky a Hans zaujme místo vedle mě. Pak společně scházíme klikatou vydlážděnou cestou.

„Z toho čerstvého vzduchu mi úplně vyhládlo. Co máš asi tak dneska k večeři?“ ptám se. Jakmile mi ta otázka vyšla z úst, chtěla jsem ji vzít zpátky. „Neměla jsem...“

„Tilly, nedělej si o mě takové starosti. Jsem v pořádku. Určitě budeme mít sauerbraten a bramborové knedlíky, stejně jako ty.“

Můj žaludek při té myšlence zaburácí, ale pak mě rozbolí, když si uvědomím pravdu. Víím, že nejspíš bude jíst zelňačku a okoralý chleba. „Kousek ti přinesu. Nikdo o tom nemusí vědět.“

Hans sepne ruce za hlavou a protáhne si trup. „Dnes večer ne. Slyšel jsem, jak tvůj táta ráno křičel. Asi by nebylo chytré provokovat ho.“

Často se snažím zapomenout, že mezi námi neexistují žádná tajemství, ale zároveň už jsem zvyklá, že vím většinu z toho, co se děje, když spolu nejsme. Hans bydlí hned pod námi, už od našich dětských let. Stěny jsou slabé a ze zkušenosti vím, že když po špičkách přejdete po naší dřevěné podlaze, zní to jako stádo slonů, které se žene přes most.

„Možná bude mít po práci lepší náladu,“ nadhodím, ale vím, že to tak nebude. Táta je většinou pořád nazlobený, teď když počet dělníků u montážní linky v továrně omezili na polovinu. Dělá dvakrát tolik práce za stejné peníze, ale nahlas bych se to říct neodvážila, když vím, že Hansův otec patřil k těm, kteří z podniku museli odejít. Židé už v automobilkách pracovat nesmějí, a nemohou dělat ani na žádném jiném veřejném místě, které není určeno pouze pro židovskou pracovní sílu. Otcova rozmrzelost mě často ponouká, abych mu řekla, o jak moc hůř by na tom mohl být, ale on to bohužel ví, a stejně si na matce a na mně dál vybíjí vztek.

„Možná,“ utrousí Hans, ale řekne to jen proto, aby přerušil ticho. Poslední dobou už nikdo není šťastný. Máme pocit, že svět se hroutí, a nedokážeme poznat, jestli jsme v bezpečí, nebo jestli se každou chvíli zřítíme spolu s ním.

„Večer bys měl ještě něco napsat. Na chvíli zmizet v jiném světě.“

Neodpoví a to už přicházíme ke dveřím našeho domu. Kráčím za ním po schodech, nejdřív dojdeme k jeho bytu. Jeho rodiče o něčem diskutují, dost nahlas na to, aby jejich slova byla zřetelně slyšet i na chodbě. Hans zakloní hlavu a bolestně zaúpí. „Už zase.“

„Nebudeme tady moct zůstat, Sáro. Copak to nechápeš? Už nemůžeme předstírat, že to prostě přejde. Je to čím dál tím horší a docházejí nám peníze. Za chvíli nám nezůstane nic. A jak potom nasytíme děti?“

„Co navrhuješ, Adame? To se kvůli těm zatraceným nacistům vzdáme domova?“

„Ne, to nechci, Sáro. Ale bojím se, že za chvíli nebudeme mít na výběr.“

„Ne,“ zvolám, protože Hanse nelze od rozhovoru jeho rodičů na druhé straně dveří oddělit. „Nemůžete odejít. Vždyť jste naši sousedé skoro celý život. Nedokážu si představit, že bychom tady v domě zůstali bez vás.“

Hans je bledý, oči má sklopené, rty mírně rozevřené. „Nechci odejít.“

„Vymyslím nějaký plán, ano?“ řeknu.

Nepohlédne mi do očí, a tak mu položím ruce na ramena a přitímím ho, aby mi věnoval pozornost. Jeho mandlové oči se zvednou od rozvrzané podlahy pod našima nohama. Zračí se v nich porážka, strach, beznaděj a další pocity, kterým nejspíš zcela nerozumím.

„Je to jen otázka času, Tilly. Jsme ve válce. Nedá se odhadnout, co se s námi stane. Navíc, je tu Hitler, nacisté, ti tady nás Židy nechťejí. To přece každý vidí.“

„Ale to není správné. Není, a já takovou nespravedlnost podporovat nebudu. Na něco přijdu. Uvidíš. Určitě.“

Chvilí se do sebe vpíjíme pohledy, jako kdyby se zastavil čas, a mně hrudí stoupá bolest. Nevím, jestli mu neslibuji něco, co nedokážu splnit, ale nepřestanu to zkoušet, dokud mi nedojdou možnosti.

„Jsi ta nejlepší kamarádka v celém vesmíru. O to nás žádá vzdálenost nepřipraví, Tilly. To ti snad ani nemusím říkat.“

Teď jsem to já, kdo sklopí zrak. Hanse už vyhodili z naší školy a poslali ho do jiné, kam chodí pouze Židé. Jejich rodina musela odevzdat všechno zlato a stříbro, a jeho tatínka navíc propustili z práce. V podstatě trpí hladu a za chvíli přijdou i o střechu nad hlavou. A to všechno jen kvůli jejich víře. Nechápu proč.

Tolikrát jsem se na to ptala, ve škole i našich, ale zdá se, že na moje otázky nemá nikdo odpověď.

„Nenechám tě na holičkách,“ slíbím mu.

Dveře jejich bytu se otevřou a na prahu stojí Hansův tatínek, ústa zkrívená šokem. „Co to děláš, chlapče? Posloucháš tady, o čem se s maminkou bavíme?“

„Ne, tati,“ odpoví Hans pokorným a jemným hlasem.

„Fräulein Ellmanová, měla byste jít domů. Pozdravujte ode mne prosím rodiče.“

„Ano, Herr Bauer,“ přikývnu.

„Tak už běžte.“

Není to tak dávno, co jsem s Hansovou rodinou trávil židovské svátky a taky každý pátek večer před šábesem. Líbilo se mi jejich vyprávění, modlitby u svíček, vína a speciálního chleba, chaly. Páteční večery bývaly šťastným časem, navzdory všem nesnázím, jež člověka během týdne potkaly. Možnost být součástí jejich každotýdenního rituálu a požehnání jsem vnímala jako pocitu. Bylo to krásné, ale teď už mě nějakou dobu nepozvali. Občas si v pátek večer sama pro sebe odříkávám jejich modlitby v naději, že se tak zbavím negativních pocitů z celého týdne. Vždycky to pomůže, ale ve společnosti Hanse a jeho rodiny jsem se při tom cítila mnohem líp.

Naši na rozdíl od ostatních křesťanských rodin nejsou praktikující. Slavíme Vánoce a Velikonoce, ale ani si nevzpomínám, kdy jsme byli naposledy v kostele. Kdybychom si našli více času k modlitbám, tatínek by třeba nebyl pořád tak rozzlobený.

Zatímco zdolávám ten jediný úsek schodiště k našemu bytu, mám pocit, jako bych šplhala na tu nejvyšší horu. Domů se mi nechce. Nemám chuť poslouchat hádky u večere ani dohady o tom, co se v našem kraji stane. Mám strach a nemám právo to říct.

Tiše proklouzne dveřmi a co nejtíšeji si svléknu kabát. Pověsím si věci a zuju se.

„Matildo, kde jsi byla po škole? Dělala jsem si starosti,“ zavolá na mě maminka z kuchyně.

Tentokrát jsem si pro ni nepřipravila žádnou historku. Příliš se zabývám tím, čím si prochází Hans. Složím ruce před sebou v pase a udělám pár nesmělých kroků směrem ke kuchyni, kde maminka připravuje posvícení ve své oblíbené světle žluté zástěře lemované červenými a nachovými hrozný. Dokonale nakroucené kadeře spadající podél jejího krku mi oznamují, že dnes byla ve městě na nákupech.

„Četla jsem si knížku v tom makovém poli. Bylo moc krásně, tak jsem chtěla využít čerstvý vzduch.“

„Aha,“ řekne bez mrknutí oka. „Co čteš za knihu?“

„Četla jsem něco od...“

„Ano?“

„Potřebuješ pomoci s večeří?“

„Byla jsi s Hansem, že?“ pokračuje maminka. Lžící ponořenou v míse s kaší opisuje zuřivé kruhy.

„A proč bych nemohla, mami?“

„Ty víš proč. Nemusím ti to znovu vysvětlovat.“

„Ale ano, musíš, protože nic z toho mi nedává smysl. Je to můj kamarád. Měla bych s ním trávit tolik času, kolik jen budu chtít.“

Maminka odhodí dřevěnou lžící do keramické misky. Zazvoní to a mně ztuhnou ramena, ale pomalu se nadechnu a snažím se uvolnit.

„Matildo, jdi do svého pokoje. Zavolám tě, až bude večeře hotová.“ Utěrkou si přejede po paži tam, kam na ni stříkla bramborová kaše, když zahodila lžící.

„Židé nejsou žádná strašidla. Nejsou to zločinci ani zvířata, a přesto jim sebrali jejich práva a my jen přihlížíme, jako kdyby se nic nedělo. Nemůžu mluvit za tebe ani za tatínka, ale já se za nás stydím. Stydím se za všechny, kdo předstírají, že ta nenávisť není stále horší. Co vám Hans nebo jeho rodiče udělali? Ty

a Sára jste byly nejlepší kamarádky a tatínek s Adamem byli jako bratři. Teď to vypadá, že jsme se nikdy v životě neviděli. To je strašné.“ Nečekám, až maminka odpoví.

„Matildo, okamžitě se vrať,“ křikne za mnou rozzlobeně.

Vím, že bych se takhle chovat neměla, ale nevěnuji jejímu zvolání pozornost. Místo toho vyjdu po schodech do své ložnice v podkroví a zavřu za sebou dveře. Rodiče sem chodí jen v nezbytně nutných případech. Tatínek se tady kvůli zkosenému stropu se střešním oknem nemůže napřímit a maminka to úzké schodiště nesnáší. Pro mě to je dokonalé a útulné místo. Přes den je tu světla tak akorát a v noci ten malý prostor působí kouzelně, když se světlo svíčky mihotá na zlatavých pruzích tapet na stěně.

Hodím sebou na postel a zachumlám se do vlněné přikrývky. Díky nastalému tichu zaslechnu tlumený křik z Hansova bytu o dvě patra níž.

Jsem úplně bezmocná? Musí přece existovat něco, co mohu udělat.

KAPITOLA TŘETÍ

MATILDA
DUBEN 1940

Celé hodiny se mi nepodařilo usnout. Sestoupím po schodišti z podkroví a přitom se vyhnu třetímu schodu odspoda, tomu nejvíc rozvrzanému. Uvolněná prkna znám nazpaměť a vím, které z nich mě prozradí. Okraje podél stěn jsou nejtišší a právě po nich vyjdu ze dveří bytu a bosa se kousek po kousku plížím o patro níž. Na cestu mi svítí jen třepotavý plamínek svíčky, ale podobnou výpravu uprostřed noci jsem podnikla už tolikrát, že bych to nejspíš zvládla i poslepu. Hansova ložnice je hned za zdí chodby, jen pár kroků ode dveří jejich bytu.

Prstem třikrát zaklepu na zeď, počkám dvě vteřiny a potom tři zatukání zopakuji. Je to tajný signál, který jsme vymysleli ještě na základní škole. Naším jediným problémem tehdy bylo, jak se dostat na požární východ vedoucí na střechu nad mou ložnicí, kde jsme za teplých večerů mohli pozorovat hvězdy. Hans vyprávěl příběhy o životě daleko od nás, o světech, jež si nikdo na Zemi nedokáže představit. Řekl mi, že každá hvězda je duše, dohlíží na nás a chrání nás před nebesy a ty nepozemské světy zase ochraňuje před námi. Jeho představivost se podobá knize plné těch nejživějších ilustrací a zázraků, které bych nevymyslela ani v nejdivočejších snech. Neumím si představit

život, v němž bych nemohla poslouchat o všech těch věcech, co se mu honí hlavou.

Sotva slyšitelné zaklepání prstu na stěnu mi sdělí, že je vzhůru a ví o mé přítomnosti. Přitáhnu si župan těsněji k tělu, aby mě chránil před chladným průvanem z okna vedle mě. Nohy na studených prknech téměř necítím, ale jinak jsem jako v ohni, nemůžu se dočkat, až mu povím o svém plánu.

Dveře od Hansova bytu se otevrou jen natolik, aby vydaly pouze nepatrné zavrznutí. Obrátí se, aby je pomaličku zavřel, a kouli na nich otočí co nejdříve doprava, takže se mosazné kování sotva navzájem dotkne. „Co tu děláš, Tilly? Je pozdě.“ Má na sobě bílé tričko a oblíbené pyžamové kalhoty s červenými pruhy.

Nikdy předtím se mě nezeptal, co dělám v tuhle noční dobu před jejich bytem. Náš život už se změnil natolik, že se nedokážeme vrátit k tomu, jací jsme byli dřív. Zdá se, že on žije ve strachu z neznámého, zatímco já se snažím chovat se tak, jako že jsme oba v bezpečí a nic nás nemůže rozdělit.

„Musím s tebou mluvit. Mám plán.“

„Plán na co?“ zeptá se, jako bychom předtím nezaslechli ten vzrušený rozhovor jeho rodičů.

Chytím ho za ruku a táhnu ho chodbou směrem k požárnímu východu. Na střechu jsme nevylezli už drahnou dobu, ale je to jediné místo, kde nás nikdo neuslyší.

„Venku je hrozná zima, Tilly. Nastydneš,“ řekne. Vždycky jde spíš o mě než o něj. Jestli nastydnu já, nastydně i on, ale jsem přesvědčená, že tohle je natolik důležité, abychom to riskli.

„Přestaň si o mě dělat takové starosti. Pojď, jdeme.“

S frustrovaným povzdechem mě následuje, zatímco zlehka našlapuji po prknech, těch nejbliže ke stěně. Po pár minutách nalézáme kovová dvířka vedoucí na střechu. Zdá se mi, že průchod je těsnější, než když jsme tady byli naposledy. Asi jsme za těch posledních pár let povyrostli.

Teplota dubnové noci se sveřepě brání vzdát zimního mrazu. Stojím proti větru, vzduch mě štípe v očích a já si rukama obejmu ramena, abych se zahřála.

Už jsem zapomněla, jak krásně tu v noci je. Všechna světla ve městě se mísí s temnotou a vypadá to, jako by se slévala s hvězdami.

Když se Hans nadechne čerstvého vzduchu, otočím se k němu. Plamínek svíčky zhasne a nám zůstane jen slabá stužka kouře, ale hvězdy nám dávají dostatek světla. Svícen si postavím k nohám. „Odejme. Utečeme odsud. Když zmizíme z Německa a půjdeme co nejdál na východ, budeme v bezpečí.“

Hans sraší obočí a pokrčí svůj pihovatý nos. „To je bláznovství, Matildo. Na cestování nemáme peníze. Netuším, co se stane, když mě nacisti přistihnou při něčem, co nesmím dělat, ale pokud chytí tebe, jak mi pomáháš, nechci ani pomyslet na to, co by udělali s tebou.“

Popadnu ho za ramena. „To je absurdní. Mně se nic nestane. Za rok a kousek nám oběma bude osmnáct. Jsme dospělí a musíme vědět, co je pro nás nejlepší.“

Hans rychle zavrtí hlavou na protest. „Myslím, že je jedno, jak daleko na východ půjdeme. Hitlerovi se daří. Tatínek říkal, že Československo nacisti zabrali už před rokem.“

„Tím spíš je útek naše jediná možnost. Jak to, že to nevidíš?“ namítnu.

„Nepřežijeme, a jestli se mi něco stane a ty někde zůstaneš sama, kdoví, co s tebou bude.“

Nechtěla jsem Hanse stisknout silněji, ale praštím do něj dlaněmi a doufám, že do něj vtluču trochu rozumu. „To je prostě necháš, aby tě o všechno připravili?“ Hrdlo mám sevřené, když se snažím ta slova vyslovit důrazně, a přitom šeptem.

„Já to takhle nevidím, Tilly. Můžou se pokusit všechno mi vzít, ale něco se získat nedá,“ řekne a ukáže si na hlavu.

„Zůstanou mi sny, vzpomínky a příběhy, které žijí *tady*. A pořád budu mít tebe.“

Zatnu svaly, jak se obrňuji před chladem, a nohy i ruce se mi třesou. „To není fér,“ pronesu.

Upřeně se mi zahledí do očí. Vidím, že by se mnou rád souhlasil, ale odmítá se podřídít jejich zastrašovací taktice. „Život spočívá v lekcích, které nám uděluje, a v tom, co dokážeme překonat. Věřím, že tohle se nám překonat podaří.“

Ani jeden z nás neumí definovat slovo „tohle“. Evropa ztratila svoji svobodou vůli, ale já slovům diktátora podlehnout nehodlám. Nikdo mi nebude říkat, koho mám milovat nebo nenávidět.

„Nechci, abys odešel,“ špitnu.

„Ani já ne.“ Obejme mě a přitáhne si mě k hrudi. Vzpomenu si na dobu, kdy jsme byli stejně vysocí, ale během posledních pár let hodně vyrostl. Teď mu sahám pod bradu. „Když budeme věřit, že to dobře dopadne, tak se to stane. Představ si šťastný konec téhle hrozné doby a uvidíš, že k té stránce ve vyprávění dospějeme.“

Obejmu ho pevněji a nasají čerstvý vzduch i vůni mýdla z jeho trička. „Vždycky budeme nejlepší kamarádi, víd?“ zeptám se, abych se ujistila a získala důkaz jeho loajality, tedy něco, co jsem od něj až dosud nikdy nepotřebovala.

Hans o krok ustoupí, pryč z mého objetí, a já zkoumám jeho výraz. Shlíží na mě jako nikdy dřív. Jako kdyby se v něm svářily bolest s láskou. „Nevím, jestli dokážu být vždycky jen tvůj přítel, Tilly. Mám tě rád způsobem, který znamená něco víc než přátelství. Když tě vidím, odněkud z hrudi mi vystoupá teplo a vystřelí každým nervem mého těla. To už není tak, že bych s tebou jenom chtěl pořád být – já to potřebuju.“

Sevru si ruce na prsou a snažím se zklidnit své divoce bušící srdce. On můj uhánějící tep a horkost, jež se mi vlije do tváří, sice nevidí, ale já je pociťuju nesmírně silně. Ujištění o našem

poutu jsem nikdy nepotřebovala, ale z toho, jak o něm mluví – jak mluví o nás – mi všude po těle přýští radost.

Není obvyklé, že by mezi námi zůstávalo něco nevysloveného, ale jeho pocity odrážejí ty mé – a nahlas jsme o nich spolu ještě nemluvili. Bála jsem se, že ztratím jeho přátelství, a on na tom byl nejspíš stejně, ale jestliže nám utíká čas a jestliže nemáme pod kontrolou nic z toho, co bude dál, měli bychom si říct všechno potřebné, dokud nám ještě nějaký čas zbývá.

„A proč s tebou asi tak chci utéct, co myslíš?“ odpovím.

„Ze stejného důvodu, proč já chci, abys zůstala tady, v bezpečí.“

Skloní se a jeho rty se dotknou těch mých, a poprvé to není ve snech, jež si nechávám pro sebe. Oba jsme studenější než noční obloha a naše ústa jsou jako led, ale teplo, které sdílíme, stačí na to, aby nás chránilo před těmi nejchladnějšími dny či nocemi. Srdce mi buší tak silně, že cítím, jak mi duní v hrudi. Jeho ruce se odlepí od mých paží a vyjedou vzhůru k mým tvářím. Z jemného dotyku jeho prstů se mi podlomí kolena, ale nechci, aby ta chvíle někdy skončila. Nechci se od ní odpoutat.

Když se od sebe naše rty oddělí, neodtáhne se. „Takhle moc tě miluji, Tilly.“

Poprvé během našeho celoživotního přátelství mi dojdou slova. Kvůli téhle chvíli mi bolestí pukne srdce, pokud to nejhorší teprve přijde.

„Pojďme zpátky dovnitř, než si někdo všimne, že jsme pryč,“ řekne Hans. On je vždycky tím, kdo nás drží na uzdě a dává pozor, abychom se nedostali do potíží.

Nesouhlasím, ale přesto uposlechnu. Nechci další problémy navíc k té zlosti, která již panuje mezi maminkou a tatínkem. Předpokládám, že Hans uvažuje stejně, ale z jiných důvodů.

Když sestoupíme po schodech požárního východu, přitiskne si prst k ústům na znamení, abychom byli zticha. Sehne se a jemně mě políbí na tvář. „Uvidíme se zítra,“ zašeptá.

„Dobrou noc,“ odpovím. Točí se mi hlava a líce mě brní, jako bych v nich měla statickou elektřinu.

Psaní mě nikdy moc nezajímalo, ale jakmile se zavřu ve své ložnici, naplní mě touha sepsat dopodrobna vše, co se na té střeše odehrálo, jako kdybych ta slova jednoho dne měla potřebovat, aby mi připomněla, jak se právě v tuto chvíli cítím. Nejsem si jistá, jestli můj popis dostatečně vystihne Hansovu krásu a jestli se vyrovnám jeho vytříbenému literárnímu talentu, ale tohle nesmím nikdy zapomenout – ani jediný detail.

KAPITOLA ČTVRTÁ

GRACE

2018

Už od čtvrté hodiny ranní sedím na kraji postele a koušu si nehty. Spontánní rozhodnutí v mém rejstříku obvykle chybějí, ale po tom všem, co jsem od včerejšího večera přečetla a viděla, nevím, jestli dokážu spát, dokud nedostanu odpovědi na stovky otázek, které se mi honí hlavou. Ta ohromná nejistota mi působí nesmírnou úzkost. Takovou jsem necítila už roky. Aktivně se snažím kontrolovat každý aspekt svého života, aby mě nikdy nepřekvapilo, co přinese další den. Tohle jsem ale nečekala.

Telefon v mém klíně zabzučí a osvítlí letenku zakoupenou před třemi hodinami. Paulovi jsem napsala e-mail, v němž jsem mu sdělila, že mám nějaké zařizování a tento týden si potřebuji vzít volno. Vzhledem k mizivým šancím na povýšení to bylo vcelku snadné rozhodnutí.

Nejsem si jistá, nakolik se mi daří plánovat v časných ranních hodinách, vše však nasvědčuje tomu, že vyrazím do Evropy, abych tam vyřešila předání dědictví.

Dokumenty, jež jsem si mezitím přeložila do angličtiny, se čtou jako román či osobní deník, a jen posílily mou zvědavost ohledně Matildy Ellmanové, mé babičky. Podle toho, co jsem se

zatím dozvěděla, můžu soudit, že Matilda dokázala velmi dobře předvídat a nechybělo jí odhodlání, zvláště v té strašné době. Neumím si představit, co vše se odehrálo mezi těmi úvodními stránkami a chvílí, kdy se s maminkou rozdělily.

Stisknu tlačítko na telefonu a znovu se podívám, kolik je hodin. Počkám, až nebude tak neslušně brzy, abych zavolala Carle a dala jí vědět, že odjíždím. Úplně slyším to kázání, které mi udělí, ale od toho nejlepší přátelé jsou – ukážou nám směr, když se ztratíme v mlze. Jenže pro mě je samozřejmě příliš pozdě na to, abych na obzoru viděla něco jiného než Německo.

Přesně v sedm stisknu Carlino číslo v telefonu, nastavím hlasitý odposlech a vstanu, abych se pustila do balení.

„Proč voláš? Co se stalo?“ ohlásí se téměř okamžitě. Obvykle si totiž buď píšeme zprávy, nebo se navštěvujeme. Jsme nejlepší kamarádky už od prvního ročníku na bostonské univerzitě. Společně jsme stály proti celému světu a nic nás nemohlo rozdělit. Ve třetáku a čtvrtáku jsme se společně odstěhovaly z kampusu do malického bytu a myslely si, že tam možná zůstaneme napořád, ale po promoci a několika delších vztazích, jimiž Carla prošla, nám začalo být jasné, že potřebujeme každá svůj prostor. Najít dva volné byty hned vedle sebe je sice pomalu zázrak, ale nám se to podařilo a klapě to dokonale.

Kdybych opravdu nutně potřebovala její pozornost, mohla bych prostě zabušit na stěnu. Jenže kdybych jí všechno vylicila osobně, zvedla by obočí a věnovala by mi mateřský pohled, který beztak ucítím i po telefonu. Takhle jí na její otázky budu moct odpovědět otevřeně, ale bez dalšího vysvětlování. Tak jako tak mi řekne, že jsem se zbláznila.

„Dneska odlétám do Německa a chtěla jsem ti o tom říct předem. Můžeš mi prosím vyzvedávat poštu, až budu pryč?“

Carla pobíhá po bytě a chystá se vyrazit do vzkvétající účetní firmy jejího otce ve finanční čtvrti v centru města. Je rozhodnutá,